

॥ राम-सम्भाषणम् ॥

श्री राम उवाच

यदिदं दृश्यते सर्वं राज्यं देहादिकं च यत्।

यदि सत्यं भवेत्तत्र आयासः सफलश्च ते ॥ १९ ॥

भोगा मेघवितानस्थविद्युल्लेखेव चञ्चलाः।

आयुरप्यग्निसन्तप्तलोहस्थजलबिन्दुवत् ॥ २० ॥

यथा व्यालगलस्थोऽपि भेको दंशानपेक्षते।

तथा कालाहिना ग्रस्तो लोको भोगानशाश्वतान् ॥ २१ ॥

करोति दुःखेन हि कर्मतन्त्रम्

शरीरभोगार्थमहर्निशं नरः।

देहस्तु भिन्नः पुरुषात्समीक्ष्यते

को वात्र भोगः पुरुषेण भुज्यते ॥ २२ ॥

पितृमातृसुतभ्रातृदारबन्ध्वादिसङ्गमः ।

प्रपायामिव जन्तूनां नद्यां काष्ठौघवच्चलः ॥ २३ ॥

छायेव लक्ष्मीश्चपला प्रतीता

तारुण्यमम्बूर्मिवदध्रुवं च।

स्वप्नोपमं स्त्रीसुखमायुरल्पम्

तथाऽपि जन्तोरभिमान एषः ॥ २४ ॥

संसृतिः स्वप्नसदृशी सदा रोगादिसङ्कुला ।
 गन्धर्वनगरप्रख्या मूढस्तामनुवर्तते ॥ २५ ॥
 आयुष्यं क्षीयते यस्मादादित्यस्य गतागतैः ।
 दृष्ट्वाऽन्येषां जरामृत्यू कथञ्चिन्नैव बुध्यते ॥ २६ ॥
 स एव दिवसः सैव रात्रिरित्येव मूढधीः ।
 भोगाननुपतत्येव कालवेगं न पश्यति ॥ २७ ॥
 प्रतिक्षणं क्षरत्येतदायुरामघटाम्बुवत् ।
 सपत्ना इव रोगौघाः शरीरं प्रहरन्त्यहो ॥ २८ ॥
 जरा व्याघ्रीव पुरतस्तर्जयन्त्यवतिष्ठते ।
 मृत्युः सहैव यात्येष समयं सम्प्रतीक्षते ॥ २९ ॥
 देहेऽहम्भावमापन्नो राजाहं लोकविश्रुतः ।
 इत्यस्मिन्मनुते जन्तुः कृमिविद्भस्मसंज्ञिते ॥ ३० ॥
 त्वगस्थिमान्सविण्मूत्ररेतोरक्तादिसंयुतः ।
 विकारी परिणामी च देह आत्मा कथं वद ॥ ३१ ॥
 यमास्थाय भवान्लोकं दग्धुमिच्छति लक्ष्मण ।
 देहाभिमानिनः सर्वे दोषाः प्रादुर्भवन्ति हि ॥ ३२ ॥
 देहोऽहमिति या बुद्धिरविद्या सा प्रकीर्तिता ।
 नाहं देहश्चिदात्मेति बुद्धिर्विद्येति भण्यते ॥ ३३ ॥

अविद्या संसृतेर्हेतुर्विद्या तस्या निवर्तिका ।
 तस्माद्यत्नः सदा कार्यो विद्याभ्यासे मुमुक्षुभिः ।
 कामक्रोधादयस्तत्र शत्रवः शत्रुसूदन ॥ ३४ ॥
 तत्रापि क्रोध एवालं मोक्षविघ्नाय सर्वदा ।
 येनाविष्टः पुमान् हन्ति पितृभ्रातृसुहृत्सखीन् ॥ ३५ ॥
 क्रोधमूलो मनस्तापः क्रोधः संसारबन्धनम् ।
 धर्मक्षयकरः क्रोधस्तस्मात्क्रोधं परित्यज ॥ ३६ ॥
 क्रोध एष महान् शत्रुस्तृष्णा वैतरणी नदी ।
 सन्तोषो नन्दनवनं शान्तिरेव हि कामधुक ॥ ३७ ॥
 तस्माच्छान्तिं भजस्वाद्य शत्रुरेवं भवेन्न ते ।
 देहेन्द्रियमनःप्राणबुद्ध्यादिभ्यो विलक्षणः ॥ ३८ ॥
 आत्मा शुद्धः स्वयञ्ज्योतिरविकारी निराकृतिः ।
 यावदेहेन्द्रियप्राणैर्भिन्नत्वं नात्मनो विदुः ॥ ३९ ॥
 तावत्संसारदुःखौघैः पीड्यन्ते मृत्युसंयुताः ।
 तस्मात्त्वं सर्वदा भिन्नमात्मानं हृदि भावय ॥ ४० ॥
 बुद्ध्यादिभ्यो बहिः सर्वमनुवर्तस्व मा खिदः ।
 भुञ्जन् प्रारब्धमखिलं सुखं वा दुःखमेव वा ॥ ४१ ॥

प्रवाहपतितं कार्यं कुर्वन्नपि न लिप्यसे।

बाह्ये सर्वत्र कर्तृत्वमावहन्नपि राघव ॥ ४२ ॥

अन्तःशुद्धस्वभावस्त्वं लिप्यसे न च कर्मभिः।

एतन्मयोदितं कृत्स्नं हृदि भावय सर्वदा ॥ ४३ ॥

संसारदुःखैरखिलैर्बाध्यसे न कदाचन।

त्वमप्यम्ब ममाऽऽदिष्टं हृदि भावय नित्यदा ॥ ४४ ॥

समागमं प्रतीक्षस्व न दुःखैः पीड्यसे चिरम्।

न सदैकत्र संवासः कर्ममार्गानुवर्तिनाम् ॥ ४५ ॥

यथा प्रवाहपतितप्लवानां सरितां तथा।

चतुर्दशसमा सङ्ख्या क्षणार्द्धमिव जायते ॥ ४६ ॥

अनुमन्यस्व मामम्ब दुःखं सन्त्यज्य दूरतः।

एवं चेत्सुखसंवासो भविष्यति वने मम ॥ ४७ ॥

इत्युक्त्वा दण्डवन्मातुः पादयोरपतच्चिरम्।

उत्थाप्याङ्गे समावेश्य आशीर्भिरभ्यनन्दयत् ॥ ४८ ॥

॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणे उमामहेश्वरसंवादे अयोध्याकाण्डे

चतुर्थे सर्गे राम-सम्भाषणं सम्पूर्णम् ॥

Facebook: <http://facebook.com/StotraSamhita>

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>